

Шевченко З.В. Ідея біодетермінізму в гендерній теорії // Суспільні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 23-24 січня 2015 року). – Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2015. – С. 106-108.

2.3 Соціальна філософія та філософія історії

Ідея біодетермінізму в гендерній теорії

Шевченко Зоя Володимирівна, к.філос.н., доцент,
Черкаський національний університет ім. Б.Хмельницького

Біодетермінізм (біологічний детермінізм) - принцип розгляду явищ, згідно з яким визначальними для характеристик людини, в даному випадку гендерних і статевих, вважаються біологічні природні фактори. Вперше біодетермінізм виник в середині 19-го століття в контексті вчення Дарвіна про природний добір, спочатку для пояснення своєрідності поведінки живих систем, до яких згодом стали відносити і людину [1].

Біодетерміністи надають статі привілейованого значення. На їх думку, саме біологічна стать не просто визначає людину як жінку або чоловіка, але й формує її гендерний образ. Тут слід зауважити, що не всі біодетерміністи визнають правомірним існування поняття «гендер» (символічної, соціальної статі) як самостійного конструкту, оскільки вважають його більш надуманим, ніж реально існуючим. Біодетерміністський підхід, ґрунтуючись на генетичній обумовленості чоловічого та жіночого, визнає соціальне тільки у якості зовнішнього подразнюючого чинника, що викликає перехід від одного генетичного виду поведінки до іншого.

На думку біодетерміністів, стать в людині – це не щось другорядне, що слідує відразу за поняттям людини. Стать – це і є сама людина, це перше, що конститує людину. Анатомія та фізіологія є лише наслідком статі. Анатомія та фізіологія змінюються під впливом віку та оточуючого середовища, стать не змінюється при жодних обставинах. Це положення не відмінює внутрішню динаміку статі, а лише стверджує наявність незмінної статевої структури та статевої диференціації біологічного як непорушної основи існування та функціонування живого організму [2, с. 22].

Отже, основна ідея біодетермінізму в гендерній теорії, як зазначає Малес Л.В., полягає у, так званій, ідеї статі: по-перше, стать становить основу і структуру біологічного; по-друге, стать є динамічним потоком, що забезпечує людину вітальною силою біологічного характеру, якому вона надає первинне значення як конституюючому змісту протягом всього періоду своєї життєдіяльності [3, с. 108-109].

Шевченко З.В. Ідея біодетермінізму в гендерній теорії // Суспільні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 23-24 січня 2015 року). – Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2015. – С. 106-108.

Не дивлячись на невеликі відмінності між чоловічими та жіночими організмами, що містяться у їх репродуктивній функції, біодетерміністи із впевненістю заявляють про те, що саме вона (репродуктивна функція) формує ту відмінність між чоловічим і жіночим, між маскуліним і фемінним, яку ми наразі маємо в суспільстві. Саме біологічна відмінність між чоловіками та жінками створює чоловічі та жіночі гендерні образи, впливає на різноманітні сфери суспільного та приватного життя, а також на психологічні відносини між статями.

Біодетерміністи стверджують, що учать у процесі репродукції є первинним біологічним призначенням і чоловіка, і жінки. Це закріплено на анатомічному рівні та статевими ознаками. Однак, у сучасному суспільстві ми можемо спостерігати контроль людини над власним статевим життям та емансипацію від власної репродуктивної функції.

Біодетерміністи наголошують увагу на відмінності антропометричних характеристик у чоловіків та жінок. Сюди відноситься і ріст людини, і маса тіла, і співвідношення різних тканин, м'язів та органів в організмі. Саме тому, на думку біодетерміністів, стабільно нижчими на 9-21% є показники жінок у більшості видів спорту, проте гнучкість і грація - більш розвинені.

Проте тут можна заперечити тим, що спортивні рекорди щороку «б'ються». Те, що колись вважалося досягненням серед чоловіків, сьогодні стає нормою для жінок і навпаки. І поки межі, яка б була нездолана шляхом вправ і тренувань тіла, не досягнуто. Окрім того, вага тіла, ріст, розвиненість різних тканин людини у сучасному суспільстві дуже сильно залежать від успадкованих дітьми схильностей, захворювань, дієти, способу життя і не в останню чергу – моди. Враховуючи складність визначення біологічної норми цих характеристик, розглядати їх слід скоріше в рамках гендерної, а не статевої диференціації [3, с. 110-111].

Окрім того, Е. Джагер показала, що зміна суспільних звичаїв призводить і до зміни в організмі людини. В такий спосіб вона звернула увагу на те, що жінки стають фізично сильнішими, оскільки фізична жіноча сила стала соціально прийнятною. Крім того, змінюючи суспільні звичаї, можна впливати не тільки на зовнішній вигляд людини, а й на її внутрішню біологію з включенням змін в її генетичний код. Так, культурна перевага, надана тендітним жінкам у певних суспільствах, мабуть, призвела до переважного вибору саме таких жінок для репродуктивних цілей. Дослідниця заявила, що взаємні причинні зв'язки між біологією й суспільними звичаями зробили

Шевченко З.В. *Ідея біодетермінізму в тендерній теорії // Суспільні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 23-24 січня 2015 року).* – Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2015. – С. 106-108.

теоретично проблематичною ідею чіткої межі між природою та культурою [4, с. 349].

Біодетерміністи, наголошуючи на визначальній та головній ролі в людині репродуктивної функції, спираються на дві протилежні статі – жіночу та чоловічу. Однак визначення статі, яке розробляється Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВОЗ), не містить вказівки на репродуктивні процеси і допускає наявність змішаних, перехідних від жіночого до чоловічого форм. [4, с. 114 - 115].

Біодетермінізм часто виступає об'єктом феміністської критики, оскільки він мислить природні фактори як незмінні. Однак і самі феміністки не одноразово зверталися до біології з метою аргументувати власні погляди. В цьому контексті доцільно буде пригадати «фемінізм особливих прав», що згодом перетворився на «фемінізм державного забезпечення», радикальний фемінізм, окремі теорії жіночої сексуальності (М. Віттіг, Л. Ірігарей) та ін. – всі вони в тій чи іншій мірі апелюють до біологічного есенціалізму, тобто до особливої жіночої природи, яка відмінна від чоловічої, з її власними специфічними жіночими цінностями.

Список використаних джерел:

1. Булавина Т.В. Биодетерминизм. // Словарь гендерных терминов / Под ред. А. А. Денисовой / Региональная общественная организация "Бовегсток-Запад: Женские Инновационные Проекты". М.: Информация XXI век, 2002. - 256 с. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.owl.ru/gender/383.htm>.
2. Коган И.Л. Тендерная культурология: культура пола и "пол" культуры.— Мн.: Ковчег, 2003.— 336 с.
3. Малес Л.В. Біологічні, психологічні та соціокультурні чинники // Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: “К.І.С.”, 2004. – С.109-131.
4. Ніколсон Л. Гендер // Антологія феміністичної філософії / За редакцією Елісон М. Драгер та Айрис М. Янг. – К.: Основи, 2006. - С.348-356.